
А. ТОКУНОВА,

науковий співробітник

Інституту економіко-правових досліджень

НАН України,

кандидат юридичних наук

УДК 346.14

Розумний строк надання доказів відступлення права вимоги за договором факторингу

У статті досліджено питання розумного строку, який застосовується у випадку необхідності надання доказів відступлення права грошової вимоги боржнику в разі укладення договору факторингу. Здійснено пропозиції щодо визначення меж та порядку застосування даного строку.

Ключові слова: факторинг, договір факторингу, розумний строк.

Прагнення до використання суб'єктами господарювання для підвищення ефективності ведення бізнесу новітніх технологій не лише в рамках виробництва, а й у сфері управління фінансами привело до виникнення та більш активного використання нових інструментів. Зважаючи, що поміж останніх достатньо часто використовується саме факторинг, активізувалася й робота науковців у напрямі розроблення його аспектів (див., наприклад, систематизацію наукових досліджень з проблематики факторингових операцій [1]). В Україні відповідними науковими по-

шуками найбільш ґрунтовно займалися Н. Внукова [2], О. Кот [3], Р. Малимоненко [4], О. Пальчук [5], Н. Тараба [6], Я. Чапічадзе [7] тощо. Проте, незважаючи на значний внесок цих дослідників у розвиток інституту факторингу в Україні, останній є достатньо складним та багатоаспектним, що обумовлює низку невирішених питань у цій сфері. Зокрема, недостатньо проробленою є сфера здійснення повідомлення боржнику про відступлення права вимоги за договором факторингу. Зважаючи на це, саме в цій сфері має місце значна кількість зловживань, що обумовлює акту-

альність розроблення вказаного напрямку з боку науки.

Так, важливою, проте недослідженою є проблема «розумного строку», протягом якого боржникові мають бути фактором надані докази відступлення права вимоги. Відповідно до ч. 2, ч. 3 ст. 1082 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), боржник має право вимагати від фактора надання йому в розумний строк доказів того, що відступлення права грошової вимоги факторові справді мало місце. Якщо фактор не виконає цього обов'язку, боржник має право здійснити платіж клієнтові на виконання свого обов'язку перед ним. Виконання боржником грошової вимоги факторові відповідно до вказаної статті звільняє боржника від його обов'язку перед клієнтом [8]. Метою цього дослідження є визначення рамок такого строку та способів використання даної категорії на практиці. Для цього планується виконати такі завдання: дослідити категорію «розумності», проаналізувати відповідне законодавство, запропонувати вирішення поставленої проблеми.

Питання щодо визначення критеріїв «розумності» є достатньо проблемним та дискусійним, оскільки до змісту цього поняття закладено фактор суб'єктивної оцінки, а тому воно може мати неоднозначне тлумачення, про що вже неодноразово зазначалося в літературі (див., наприклад [9, с. 352]). Саме поняття «розумний» і його правове наповнення було рецепійовано з англо-американського права. Тлумачиться цей термін через категорії «розумна людина» (*reasonable man*), «звичайний громадянин», при цьому залишаються невіршеними такі пи-

тання: який критерій відбору слід застосовувати для визнання особи розумною, і чи усі діяння такої особи є розумними [10, с. 232]. «Розумність» також означає вияв суб'єктами цивільних правовідносин так званого почуття міри, раціонального розуміння об'єктивної реальності [11, с. 35].

ЦК України хоч і закріплює положення щодо «розумного строку» у нормах, які стосуються низки видів цивільних договорів [12, с. 108; 13, с. 147], у загальній частині визначення цього терміна (як і поняття «розумності» в цілому) не надає, про що вже зазначалося в науковій літературі [14, с. 114; 15, с. 455–456; 16, с. 263]). Що стосується публікацій стосовно визначення цього поняття, у більшості з них «розумний строк» розглядається з точки зору не матеріального, а процесуального права, вказується, наприклад, що це – найкоротший строк розгляду і вирішення справи, достатній для надання своєчасного судового захисту порушених прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах. Перебіг його розпочинається з дня відкриття провадження у справі, закінчується набранням остаточним рішенням суду законної сили, а у процесі перебігу якого відсутній хоча б один із таких фактів: нерегулярне призначення судових засідань, зволікання із початком судового розгляду, призначення судових засідань з великими інтервалами, затягування при переданні або пересиланні справи з одного суду до іншого, невжиття судом заходів для дисциплінування сторін у справі, свідків, експертів [17, с. 966–967; 18, с. 186; 19, с. 345]. Тобто розумним можна визначити строк, упродовж якого немає

чинників, які ускладнюють або гальмують процес.

О. Бакаліньська вказує, що розумним прийнято вважати строк, який є достатнім і обґрунтованим для належного виконання зобов'язання, що відповідає йому по суті [20, с. 174].

На думку Ю. Пацурківського, розумний строк – це час, необхідний і достатній розумній людині для здійснення права чи виконання зобов'язання у конкретному випадку [21, с. 46].

Авторським колективом підручника з цивільного права визначається, що розумним слід вважати такий строк, за якого особа, що наділена нормальним, середнім рівнем інтелекту, знаннями і життєвим досвідом, може адекватно оцінювати ситуацію, моделювати в ній необхідну юридично значиму поведінку [22]. Окремими авторами також вказується, що даний строк не має перевищувати одного року [23, с. 12].

Серед усіх випадків зазначення в ЦК України положень щодо розумного строку виконання зобов'язання певну конкретику містить лише ст. 846, відповідно до ч. 2 якої, якщо у договорі підряду не встановлені строки виконання роботи, підрядник зобов'язаний виконати роботу, а замовник має право вимагати її виконання у розумні строки, відповідно до суті зобов'язання, характеру та обсягів роботи та звичаїв ділового обороту [8]. Тобто для визначення розумного строку необхідно визначитися з терміном, необхідним та достатнім для надання подібних доказів. Уважається доцільним застосовувати в цьому випадку положення, подібні до тих, які встановлено в ч. 2 ст. 530 ЦК України, де вказується, що якщо строк (термін) виконання боржни-

ком обов'язку не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги, кредитор має право вимагати його виконання у будь-який час. Боржник повинен виконати такий обов'язок у семиденний строк від дня пред'явлення вимоги, якщо обов'язок негайного виконання не впливає із договору або актів цивільного законодавства [8].

Таким чином, застосувавши в цьому випадку аналогію, пропонується визначити розумний строк для висунення вимоги про подання додаткових доказів, обмеживши його сімома днями, перебіг яких має починатися з моменту отримання боржником повідомлення про відступлення права вимоги. Крім того, протягом часу, який надано для пред'явлення доказів, слід заборонити боржникові здійснювати виконання первісному кредитору, що допоможе запобігти зловживанням у цій сфері. У випадку, якщо боржник прострочив виконання та така затримка тягне за собою накладення пені або штрафів, необхідним є призупинення нарахування останніх до моменту надання необхідних доказів.

Отже, у статті досліджено питання розумного строку надання доказів відступлення права грошової вимоги боржнику в разі укладення договору факторингу; здійснено низку пропозицій щодо визначення його рамок та порядку застосування.

Відносно подальших напрямів дослідження цього напрямку слід сказати, що доцільним є визначення окремих аспектів процедури здійснення повідомлення про відступлення права грошової вимоги з метою виключення зловживань у цій сфері.

Список використаної літератури

1. Орлова О. В. Систематизація наукових досліджень з проблематики факторингових операцій / О. В. Орлова // Вісн. Житомир. держ. техн. ун-ту. Сер.: Економічні науки. – 2012. – № 1. – С. 131–135.
2. Внукова Н. М. Основи факторингу : навч. посіб. / Н. М. Внукова. – К. : Знання, 1998. – 173 с.
3. Кот О. О. Договір факторингу як механізм уступки прав вимоги кредитора / О. О. Кот // Вісн. Хмельн. ін-ту регіон. упр. та права. – 2002. – № 2. – С. 173–176.
4. Малимоненко Р. А. Особливості вітчизняного факторингу / Р. А. Малимоненко // Прав. вісн. Укр. акад. банк. справи. – 2010. – № 1(3). – С. 71–75.
5. Пальчук О. І. Факторинг на ринку фінансових послуг : монографія / О. І. Пальчук ; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2011. – 164 с.
6. Тараба Н. В. Зовнішньоекономічні угоди з комерційним фінансуванням : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Тараба Наталія Вікторівна. – К., 2007. – 223 с.
7. Чапичадзе Я. А. Договор факторинга : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право / Чапичадзе Яна Александровна. – Х., 2000. – 191 с.
8. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
9. Котуха О. С. Непрямі презумпції справедливості, добросовісності та розумності у цивільному праві України / О. С. Котуха // Митна справа. – 2011. – № 5 (77). – Ч. 2. – С. 350–356.
10. Ілієва С. І. Здійснення суб'єктивного цивільного права за законодавством України і Республіки Болгарія / С. І. Ілієва // Наук. пр. МАУП / редкол.: В. Б. Захожай (голов. ред.) та ін. – К. : ДП Вид. дім «Персонал», 2009. – Вип. 3 (22). – С. 228–234.
11. Бакаліньська О. О. Оціночні категорії в цивільному праві та процесі України / О. О. Бакаліньська // Підприємництво, госп-во і право. – 2011. – № 12 (192). – С. 33–36.
12. Свистун Л. Я. Правове регулювання строків у договорах купівлі-продажу / Л. Я. Свистун // Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДДУВС, 2010. – № 4. – С. 103–109.
13. Алфьорова Т. М. Класифікація строків у цивільному праві / Т. М. Алфьорова // Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДДУВС, 2011. – № 1. – С. 144–155.
14. Костенко Л. Розумні строки у відносинах купівлі-продажу / Л. Костенко // Юрид. журн. – 2008. – № 5. – С. 114–116.
15. Бойчук Д. В. Значення й види строків у цивільному праві / Д. В. Бойчук // Митна справа. – 2011. – № 2 (74). – Ч. 2. – С. 453–458.
16. Бєрвєно С. М. Зміст принципів справедливості, добросовісності і розумності у договірних зобов'язаннях за Цивільним кодексом України / С. М. Бєрвєно // Вісн. Харк. нац. ун-ту внутр. справ : зб. наук. пр. / М-во внутр. справ України. – Х., 2006 – Вип. 34. – С. 255–263.
17. Сорока М. О. Сутність терміну «розумний строк» у судовому адміністративному процесі [Електронний ресурс] / М. О. Сорока // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 962–967. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11stosap.pdf> (станом на 10.01.2013).
18. Прокопенко О. Б. Деякі питання забезпечення розумного строку розгляду справ судами загальної юрисдикції / О. Б. Прокопенко // Проблеми законності : академ. зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2010. – Вип. 107. – С. 183–196.
19. Юлдашев С. О. Вдосконалення шляхів розгляду економічних спорів / С. О. Юлдашев // Митна справа. – 2013. – № 1 (85). – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 341–345.
20. Бакаліньська О. О. Добросовісність і розумність в цивільній концепції здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав / О. О. Бакаліньська // Вісн. Нац. техн. ун-ту України «Київ. політехн. ін-т». Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. пр. – К. : ІВЦ «Політехніка», 2011. – № 3(11). – С. 172–175.

21. Пацурківський Ю. П. Поняття принципів добросовісності, розумності та справедливості в цивільному праві / Ю. П. Пацурківський // Наук. вісн. Чернів. ун-ту : зб. наук. пр. – Вип. 212 : Правознавство. – Чернівці : Рута, 2004. – С. 46–48.
22. Цивільне право в Україні : курс лекцій : у 6 т. / Р. Б. Шишка (кер. авт. кол.), О. Л. Зайцев, Є. О. Мічурін та ін. ; за ред. Р. Б. Шишки та В. А. Кройтора. – Х. : НУВС, 2004. – Т. 1. – 417 с.
23. Олюха В. Г. Цивільно-правовий договір: поняття, функції та система : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / Віталій Георгійович Олюха. – К., 2004. – 19 с.

Стаття надійшла до редколегії 21.08.2013.

Токунова А. Разумный срок предоставления доказательств уступки права требования по договору факторинга

В статье исследован вопрос разумного срока, который применяется в случае необходимости предоставления доказательств уступки права денежного требования при заключении договора факторинга. Осуществлены предложения касательно рамок и порядка применения данного срока.

Ключевые слова: факторинг, договор факторинга, разумный срок.

Tokunova A. Reasonable time to providing evidence of assignment of claims under the factoring agreement

The article investigates the question of a reasonable time, which is used in case of the need to provide evidence of assignment of a monetary claim in the factoring agreement. Made suggestions regarding the framework and the order of this term's use.

Keywords: factoring, factoring agreement, reasonable time.